

Токарчук О. В. К проблемам истории украинского права.

Результатами упорной творческой деятельности С. Шелухина стало многочисленное количество работ, посвященных истории украинского права. Научные труды исследователя о истории происхождения Украины-Руси и ее права составляют значительную часть его творческого наследия.

Ключевые слова: С. Шелухин, украинский народ, право, “Русская правда”.

Tokarchuk O. V. To the problems of the history of the Ukrainian legal science.

Result of persistent creativity S. Shelukhina was the great number of works on the history of the Ukrainian law. Scientific papers of the researcher about the history of the origin of Ukraine-Rus and its right to form a significant part of its artistic heritage.

Keywords: S. Sheluhin, the Ukrainian people, the right, “Russian Truth”.

УДК 340.15:323.1](477.8)

Сабадош Т. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СТАНОВЛЕННЯ А. ВОЛОШИНА ЯК КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОГО І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА

У статті досліджується культурно-національний аспект діяльності Августина Волошина. Відслідковуються основні віхи становлення його як громадського діяча та визначного патріота в історії правової думки Закарпаття.

Ключові слова: А. Волошин, культурно-освітня діяльність, громадська діяльність, національна ідентичність, патріотизм, правова держава.

Августин Волошин, його широкомасштабні наукові досягнення, громадсько-політична, педагогічна, культурна та державницька діяльність продовжує викликати неабиякий науковий та практичний інтерес сучасників. Оцінка її різними авторами, які намагаються осягнути постать А. Волошина, як і в роки життя вченого, так і до сьогодні, різняться – від абсолютного захоплення й наслідування до цілковитого заперечення й критики.

Втім, багата спадщина, яку залишив по собі український мислитель, вже стала невід’ємною частиною вітчизняної історії, не лише закарпатського краю, а й України загалом, однією з першопричин її якісної еволюції у бік наукової обґрунтованості, а також послугувала утвердженню ліберально-демократичних цінностей українського суспільства.

Наукові пошуки вченим суспільно-політичного ідеалу складно відділити від його громадської та політичної діяльності. Становлення Августина Волошина як культурно-національного та громадського діяча відбувалося в тісному зв’язку з його громадською, політичною, науково-публіцистичною діяльністю, керівництвом та участю у роботі суспільно-громадських установ та організацій.

Відтак метою статті є висвітлення процесу становлення Августина Волошина як культурно-національного і громадського діяча та його вплив на державотворчі процеси в Україні. Даним дослідженням звертається увага на популяризацію

А. Волошиним української мови серед населення та утвердження національної ідентичності.

Волошинський рід бере свій початок від лібертинів [3, с. 412]. Народився Августин Волошин 17 березня 1874 р. в сім'ї священика. Батьки майбутнього культурно-національного, громадського, державного діяча, а згодом й президента були виховані у душі християнської моралі, яку пізніше намагались прищепити своїм дітям.

М. Вегеш підкреслює, що саме виховання в селянському оточенні, у національно-свідомій родині, де панували добрі народні звичаї й традиції, багатий закарпатський фольклор, сформувало в талановитого хлопчика глибоко патріотичний світогляд [3, с. 412].

Сім'я відіграла важливу роль у вихованні Августина. Неабияке значення мало і те, що його батько будучи високоінтелігентною людиною свого часу, розмовляв з сином тільки рідною мовою, прививаючи йому любов до мови українського народу, яку А. Волошин, в свою чергу, пропагував упродовж всього життя.

Християнський світогляд і патріотизм стали домінантами широкомасштабної діяльності А. Волошина у всіх сферах суспільного життя.

Доречними є настанови А. Волошина про виховання у сім'ї взагалі і про формування морального характеру в батьківському домі [5, с. 92]. В яких він звертає увагу на взаємовплив сім'ї, школи, громадськості та церкви на виховання справжнього громадянина своєї держави, що є надактуальним в умовах сьогодення.

Важливою особливістю А. Волошина-діяча є те, що він опанував понад 10 мов, здобув на той час різносторонні знання в галузі богослов'я, точних і гуманітарних наук, долаючи сходинку за сходинкою в багатоступеневій системі освіти.

Після початкової сільської школи й опанування угорської мови в звичайній школі батьки віддали його до 8-класної Ужгородської гімназії, де з 1883 по 1892 р. ніс на собі весь тягар малярського навчально-виховного процесу. Вже тоді А. Волошин склав свій перший іспит національно-патріотичної зрілості. За прикладом рідних, що не піддалися змадяризуванню, він сам вистояв перед випробуванням стати поборником угорської держави, адже це відкривало можливості для успішного продовження кар'єри. В тяжких умовах навчання угорською мовою, заборони рідного слова А. Волошин зберіг вірність своїм родовідним кореням, що було проявом патріотичності поряд зі сформованою правовою свідомістю.

Закінчивши теологічні студії в Центральній Семінарії при Університеті Петра Пазманя в Будапешті 1896 р. Працюючи в Цегольнянській церкві м. Ужгорода, Волошин рівночасно продовжував студії як приватист на Високій Педагогічній Школі в Будапешті, здобуваючи там диплом із спеціальності математики і фізики з правом викладати в горожанських школах та учительських семінаріях [6, с. 112]. З того часу і до кінця життя школа, освіта, а також культурно-освітня та громадсько-політична діяльність, яка була спрямована на виховання української самосвідомості з метою побудови сильної, незалежної та правової держави стала невід'ємною частиною його життя.

Відтак, починаючи з 1900 р. А. Волошин обіймав посаду професора учительської семінарії в Ужгороді, а з 1917 р. по 1938 р. був директором цієї установи. Під його керівництвом виховувалися учительські кадри, які багато зробили для національного відродження Закарпаття. Варто відзначити й те, що з кінця 90-х років XIX ст.

Августин Волошин брав активну участь в культурному й видавничому житті Закарпаття, опублікував низку підручників для початкових і середніх шкіл, редагував і видавав єдину українську газету на теренах Угорщини “Наука” (1903–1918 рр.), згодом “Свобода” (1920–1938 рр.), які друкувалися етимологічним правописом і мовою, дуже близькою до народної [4, с. 116]. Саме з часу редагування “Науки” А. Волошиним часопис набирає чітко виражених національних ознак, впевнено стає на захист української мови, пропагує державність України.

Як відзначає Т. Беднаржова: “Всього два десятиліття знадобилося А. Волошину і його сподвижникам, аби, долаючи підступи лжерусинствуючого мадярського реваншизму і денаціоналізаторську політику чеської адміністрації, згуртувати здорові сили, виховувати в Закарпатті національну еліту, відродити національну самосвідомість простолюду, підняти його до статусу державного народу. Мудрість і далекоглядність А. Волошина як національного провідника проявилась в його природженому умінні заглиблюватися в суть національних і соціальних проблем свого народу і вибрати єдиноможливий шлях їх вирішення. Мадяри в 1919 р. залишили по собі в Закарпатті суцільну руїну”... А. Волошин зрозумів, що в таких умовах потрібно спиратися на національне виробництво й організовані форми спільнотних стосунків” [1, 7]. Тому, саме з його ініціативи було створено ряд підприємств та організацій, чим було закладено фундамент під створення у 1920 р. культурно-просвітнього товариства “Просвіта”, яке відіграло чималу роль у піднесенні суспільної національної та правової свідомості населення Закарпаття.

Завдяки “Просвіті” з’явилася чисельна молода поросль, яка пізніше в умовах більшовицько-тоталітарного режиму на рідній землі та в країнах поселення українців у всьому світі усіма доступними засобами боролась за майбутнє України, за її незалежність і соборність.

Так, Г. Божук зазначає, що А. Волошин був засновником більшості прогресивних суспільно-громадських, національно-релігійних та соціально-господарських організацій, установ, фінансових закладів. Він одразу після розпаду Австро-Угорської імперії включився в громадсько-політичне життя краю, уболював за його майбутнє. Ніхто інший у Карпатській Україні не був настільки популярним і не мав такого впливу на населення краю, як А. Волошин. Він виховав цілу плеяду національно-свідомих учителів для шкіл Закарпаття [2, с. 71].

Звертаючись до культурно-освітньої та громадської діяльності А. Волошина можна сказати, що це є одним із тих напрямків, який був визначальним для національного й духовного відродження Закарпаття, закладав духовні й інтелектуальні засади консолідації усіх соціальних прошарків Карпатської України.

У процесі становлення А. Волошина як педагога й культурно-громадського діяча відіграв суттєву роль ще один важливий чинник. Йдеться про його плідотворні творчі зв’язки з представниками інтелігенції зі Львова, Станіслава, Коломиї, Перемишля [7, с. 24-25]. Відтак, поїздки в Галичину спричинили справжній переворот у з’ясуванні Волошином багатьох питань національної історії України, цим самим нагадуючи про необхідність єднання духовних стремлінь на всіх українських землях в єдину культурно-правову спадщину.

Боротьба за державність, волю рідного народу, праця в ім’я його розвитку та культурно-правового збагачення – стали метою життєвого й творчого шляху

А. Волошина. Тому є закономірним, що він був у центрі суспільно-політичного життя в Закарпатті 20-30-х років.

Політичні посади, які займав А. Волошин, тривали всього шість років його життя. Була це посада в тимчасовому Автономному Управлінні (Директорії) від січня 1919 до березня 1921 р., а пізніше посада в Чехословацькому Парламенті в 1925–1929 рр. та період від жовтня 1938 р. до 16 березня 1939 р., коли протягом п'ятих місяців він був спочатку державним секретарем в Автономному Уряді Підкарпатської Русі, а пізніше – прем'єром того ж уряду, а в кінці результатів виборів 12 лютого 1939 р. – послом Союзу Карпатської України та її президентом [6, с. 112-113].

Проте, зважаючи на стан громадсько-політичного життя закарпатського населення, а ще більше з огляду на агресивну політику мадяризації, практично все, що А. Волошин з невеликою групою народовецької інтелігенції робив для збереження самобутності свого народу, піднесення національної свідомості закарпатців, можна розцінювати як політичний акт. Тому за кожну ініціативу, таку як заходи Волошина за збереження кирилиці в церковних книгах і школі, прагнення зберегти єдине культурне товариство ім. св. Василя, а потім змагання за перетворення його на акціонерне товариство “Унію”, або ж організація народних рад, доводилося протистояти не тільки угорській владі, але й частині руської “змадяризованої” інтелігенції.

Як відзначає О. В. Мишанич, шлях А. Волошина до українства і Карпатської України лежав не через Радянську Україну, а був природним шляхом перетворення етнічної маси в народ, коли національне самоусвідомлення визріло на місці, без дії зовнішніх чинників. Українство на Закарпаття ніхто не приніс на багнетах, не нав'язала його й комуністична партія. Все подвижницьке життя, педагогічна, культурницька діяльність А. Волошина є прикладом того, як закарпатці – інтелігенція і простий народ – прийшли від етнічної свідомості до української ментальності. Русини стали українцями, відчули потребу своєї державності і вибороли цю державність [9, с. 44].

Саме А. Волошину як культурно-національному і громадському діячу Закарпаття, в умовах іноземного поневолення, вдалося консолідувати закарпатських українців на боротьбу за свою державність, утвердити українську національну ідею за Карпатами. Від подій 1938–1939 рр. на Закарпатті, в епіцентрі яких був А. Волошин, розпочинається новий відлік в історії закарпатських українців, який завершився у 1991 р. проголошенням незалежної Української Держави.

Августин Волошин майже у всіх свої працях звертається до молоді як до громадян в майбутньому вільної, незалежної, демократичної держави. Його звернення можна розцінювати також як своєрідний заповіт до прийдешніх поколінь. Зокрема, у промові, виголошеній 17 жовтня 1937 р. на Всепросвітянському з'їзді в Ужгороді, Августин Волошин говорив: “Наша мила молодь – се світ народу, се наша будучність. Будучність є в Божих руках. Та багато залежить і від нас самих, від нашої охоти до культурної праці. Пружиною тої охоти має бути любов до всього, що наше, що нам рідне. Як з любов'ю візьмемося всі до культурної праці, проженемо мраки тьми і ненависті та засяє ясне сонечко гармонійного життя” [8, с. 71].

Говорячи про виховання молоді в душі патріотизму та державотворення, не можна не згадати про “національну систему виховання”, яка ґрунтується на домінантній обумовленості системи ідеалів, ідей, що мають загальну гуманістичну

спрямованість, а також традицій, звичаїв, обрядів, які несуть в собі соціальну, правову практику, історичний досвід поколінь того чи іншого народу, яку А. Волошин аргументовано обстоював у свої працях. Такі напрацювання, на нашу думку, становлять підґрунтя звичаєвого права українців, а отже основою для розбудови правової держави.

Як підкреслював А. Волошин одним із визначальних чинників, який проектується на виховання молоді, в тому числі й правове, у душі суспільно-культурної спадщини, є національна система виховання як міцна підвалина для створення національної системи освіти підростаючого покоління в ім'я незалежної України.

Демократична спрямованість наукової спадщини А. Волошина як діяча, її соціальна заостреність і об'єктивне тлумачення духовних устремлінь українського народу – все це визначало значущість діяльності цього діяча на ниві українського державотворення.

Зрештою, аналіз будь-якого напряму діяльності Августина Волошина засвідчує, що він завжди працював за українську ідею, для відродження державності нашого народу. Подвижницька діяльність Августина Волошина задля добра українського народу як справжнього Героя України закінчилася в травні 1945 р. у з його загибеллю після арешту більшовицькими спецслужбами. Однак, діяльність А. Волошина, здобутком якої є культурно-правовий поступ української держави, залишалася взірцем служіння Україні для всіх наступних поколінь.

Використані джерела:

1. *Беднаржова Т.* Августин Волошин – державний діяч, педагог – мислитель / Т. Беднаржова. – Львів : Основа, 1995. – 248 с.
2. *Божук Г.* Карпатська Україна і Августин Волошин: Матеріали міжнародної наукової конференції “Карпатська Україна – пролог відродження української держави” (Ужгород, 11-12 березня 1994 року) / Г. Божук. – Ужгород : МПП “Гражда”, 1995. – 352 с.
3. *Вегеш М. М.* та ін. Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських Українців / М. М. Вегеш, М. В. Делеган, О. Д. Довганич та ін. – Ужгород : Карпати, 2002. – 709 с.
4. *Воропаєва Т.* Психологічні аспекти у творчій спадщині та діяльності Августина Волошина / Т. Воропаєва // Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголошення Карпатської України 16 березня 2004 року – К. : Видавництво “Прецедент”, 2004. – 148 с.
5. *Гомоннай В.* Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX-XX ст.) / В. Гомоннай. – Ужгород : Закарпаття, 1992. – 290 с.
6. *Данко О.* Карпатська Україна і Августин Волошин: Матеріали міжнародної наукової конференції “Карпатська Україна – пролог відродження української держави” (Ужгород, 11-12 березня 1994 року) / О. Данко. – Ужгород : МПП “Гражда”, 1995. – 352 с.
7. *Зимомря М., Гомоннай В., Вегеш М.* Августин Волошин / М. Зимомря, В. Гомоннай, М. Вегеш. – Ужгород, 1995. – 100 с.
8. *Куля Ф.* Карпатська Україна і Августин Волошин : матеріали Міжнародної наукової конференції “Карпатська Україна – пролог відродження української держави” (Ужгород, 11-12 березня 1994 року) / Ф. Куля. – Ужгород : МПП “Гражда”, 1995 – 352 с.
9. *Мишанич О. В.* Життя і творчість Августина Волошина / О. В. Мишанич. – Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2002. – 48 с., іл.

Сабодош Т. И. Становление А. Волошина как культурно-национального и общественного деятеля.

В статье исследуется культурно-национальный аспект деятельности Августина Волошина. Отслеживаются основные вехи становления его как общественного деятеля и выдающегося патриота в истории правового мнения Закарпаття.

Ключевые слова: А. Волошин, культурно-образовательная деятельность, общественная деятельность, национальная идентичность, патриотизм, правовое государство.

T. Sabadosh. Formation of A. Voloshyn as a cultural national and public figure.

This article deals with cultural and national aspects of Augustin Voloshyn public activity. It centers on the major stages of him becoming a public figure and a prominent patriot in the history of law in Zakarpattia.

Keywords: A. Voloshyn, cultural activity, educational activity, public activity, national identity, patriotism, legal state.

УДК 340.12(477)“19”

Сворак С. Д.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ КОНЦЕПЦІЇ МИКОЛИ ШЛЕМКЕВИЧА

Вперше в історії української державно-правової науки проаналізовані погляди на становлення і трансформацію народовладдя та монархії в Україні філософа-державника Миколи Шлемкевича.

Ключові слова: М. Шлемкевич, народовладдя, монархія, державно-правові погляди.

Галичанин зі світовим іменем, філософ, літературознавець, публіцист, історик і громадський діяч ХХ століття Микола Іванович Шлемкевич народився на Тернопільщині наприкінці ХІХ століття і пройшов з Україною весь складний і тернистий шлях формування та краху національних урядів, повстань, переворотів та військових дій на наших теренах у часі I-ої та II-ої світових війн, національно-визвольних виступів, репресій та голодоморів. Всі ці події не просто бачив чи спостерігав 20-и річний юнак із Тернопільського села Пилява. Він, озброєний національними ідеями у 1917 році після повернення із сибірського заслання 1915–1917 років, куди його вивезли під час окупації Галичини російською армією, поселився у Києві де працював секретарем “Робітничої газети” – а за сумісництвом науковим співробітником Всеукраїнської Академії Наук. У таких історичних та політичних умовах Микола Шлемкевич здобув блискучу освіту закінчивши Бучацьку і Львівську гімназії та філософський факультет Віденського університету, у філософському гуртку якого активно працювали такі мислителі з європейськими та світовими іменами як Карнап, Шлік та інші. Завдяки їм М. Шлемкевич став фаховим “цеховим” філософом.

Виходячи з того, що Микола Шлемкевич у державно-правовій думці України є мислителем парадоксальним, у ньому єднаються дві риси характеру – галицька з його замкненістю, упорядкованістю та преклонінням перед ієрархією і східноукраїнська що сформувалася у молодого М. Шлемкевича біографічно через його активну участь у